

CO OKO NEVIDÍ, TO SRDCE NEŽELÍ...

PHDR. KATEŘINA BEČKOVÁ

První, co mi bez rozmýšlení vytanulo na mysli, když jsem byla vyzvána, abych napsala úvodník pro toto číslo Průzkumů památek věnované pražské problematice, bylo velmi moudré lidové rčení: *co oko nevidí, to srdce neželí*. Pro vhodné sladění s obsahem časopisu je však třeba větu, aniž by ztratila význam, mírně přeformulovat, asi takto: *co smysly nepoznaly a rozum nepochopil, je člověku zcela lhostejné*.

Historie nám může nabídnout řadu příkladů kauzální souvislosti mezi poznáním a doceněním či naopak neznalostí a lhostejností, v horším případě mezi ignorancí a likvidací. Ze zorného úhlu památkáře a milovníka památek se dodnes jeví v této souvislosti zřejmě nejbolestnějším příběh pražské asanace přelomu 19. a 20. století. Ilustrativně, avšak nikoliv samoúčelně tuto stinnou stránku nepříliš vzdálené pražské historie krátce připomenou.

Starobylost Prahy i její dramatické dějiny, právem stvrzené hrdým příměrem Praga mater urbium, byly vždy chloubou pražských obyvatel i obecní politické reprezentace. Přesto byla v poslední čtvrtině 19. století nachýlená věkovitost měšťanských domů v úzkých křivolakých uličkách samého středu města pocíťována nejen jako brzda zavedení nezbytné vymoženosti moderní doby, za níž byla považována elektrická dráha, tak řečená tramway, ale vnímána též jako nelichotivý projev slabosti radnice a neschopnosti držet krok s dobou, která v jiných velkých evropských městech již nemocná středověká jádra čile asanovala. Podle jejich vzoru se i Praha rozhodla svůj problém se stavebně nejzanedbanější částí města vyřešit rázně a jednou provždy. Organizační a legislativní podrobnosti velkorysého asanačního podniku pražské radnice, který její reprezentace vymyslela a úřednictvo uvedlo v život, zde však popisovat nebudu. Soustředím se jen na jeho praktickou stránku. Staré domy byly postupně městem vykupovány a po skupinkách odevzdávány demoliční četě. Těsně předtím se konalo tzv. pochozí místní šetření. To probíhalo tak, že vystěhované a vyklizené objekty, někdy jich bylo na denním programu pět i více, prohlédla komise, v níž zájmy milovníků památek zastupoval ředitel městského muzea. Ten ukázal prstem tu na ornamentálně tvarovanou mřížku, tu na velký zarezlý zámek, malovaný strop, kované dveře a samozřejmě vždycky na domovní znamení. Ostatní členové komise procházeli zatuchlé prázdné domy se spěchem a s neskryvanou štítlivostí. Prvky označené ředitelem muzea pak v dalších dnech sejmuli najatí dělníci, a pokud to skutečně dokázali a při snímání je hned nezničili, byly dopraveny do muzejního depozitáře. Domy v uliční frontě ještě předtím fotograficky zdokumentoval najatý fotograf, a to jednou zprava doleva, podruhé zleva doprava a občas též zajímavý detail parteru s domovním znamením. Po fotografování temných interiérů jednotlivých historických domů, tehdy časově i finančně náročným, nebyla poptávka, natož po jakémkoliv technickém zakreslení či dokonce zaměření. Interiér byl fotografován jen tehdy, pokud obsahoval rozsáhlejší freskovou či štukovou výzdobu, která měla podlehnout zániku, a někdo z pochozí komise požadavek na zaznamenání uplatnil. Prvky, které byly určeny k sejmutí pro muzeum, bohužel in situ fotografovány nebyly.

Z některých domů zbyla dodnes hromádka stavebních a zdobných prvků v muzejním depozitáři, z některých nezbylo zhola nic. Pověst o železném muži z Platněřské ulice má dnes pro nás paradoxně *hmatalejší* obrysy než povědomí o domě, který legendární renesanční plastika zdobila. Jakoby část města s veškerou dokumentací své stavební historie byla smetena živelnou pohromou.

A proč se vracím k pražské asanaci a připomínám tuto smutnou dějinnou epizodu dnes a na tomto místě? Někdo jistě namítne, že tímto tématem se odborná i populárně naučná literatura již zabývala dost a věčným zdůrazňováním jeho tragičnosti nic z chyb, které se staly, nenapravíme. Jenomže na druhé straně platí, *historia magistra vitae*, a když ji nebudeme naslouchat a zkušenostmi, které nezištně nabízí, se nepoučíme, zůstaneme bohužel věčnými repetenty.

I dnes může být nachýlená věkovitost měšťanských domů (těch, co po asanaci ještě zbyly) doprovázená požadavky památkářů bránících před zánikem kdejakou starou zeď, dveře, krov, a nemile tak komplikujících transformaci budov například na hotel světového jména, vnímána z určitých zorných úhlů jako nelichotivý projev slabosti radnice a její neschopnosti držet krok s dobou, která v jiných velkých evropských městech již dávno přetvořila městská centra v střediska lukrativního turistického průmyslu a luxusního bydlení. Bývá totiž pravidlem, že investoři z nejdravějších se nechodí zdvořile tázat, jak mohou a nemohou s historickým objektem nakládat, ale se suverenitou hráče pokeru předkládají nepřijatelné projekty a s nataženou rukou se dožadují od státu odškodnění (peníze, výhody) za to, když památkářské požadavky vezmou na vědomí. Kdo má v téhle partii navrch?

Syndrom pražské asanace, tak zní neoficiální diagnóza nepříjemného pocitu, který nás v profesionální památkové péči i jejím laickém a zájmovém okruhu stále pronásleduje. Je to strach, že dílem nevědomost, dílem absence vhodného vzdělání, možná jen nedostatek citu či dobré vůle, případně pouhá neschopnost empatie těch, kteří v danou chvíli díky politickým, kamarádkým a jiným mandátům v našem oboru rozhodují, způsobí nevratné škody. Jak se zbavit té noční můry, aniž bychom zbavili sebe rozumu? Marné je přemítat, proč společnost, která je tak humánně vyspělá, že trestá týrání zvířat, netrestá svévolné bourání gotických zdí. Možná proto, že zdi necítí bolest, nebrání se a neřvou. Památkářům nezbude, než se stát tlumočníky té bolesti a řvát za ně.

Vraťme se však k úvodní myšlence. Nedostatečná dokumentace směřující k nulovému povědomí o významu památky ji ohrožuje neméně než havarijní stav. To je memento pražské asanace, které jsem zde chtěla připomenout. Soudobé nedozírné možnosti technického zpracování dokumentace a dat jakéhokoliv charakteru, vytváření dokonalých a přehledných databází, snadného vyhledávání a komparace či dostupnosti z jakéhokoliv koutu civilizovaného světa dosud nejsou v našem oboru dostatečně využity. Netroufám si pojmenovat příčiny, proč tomu tak není, a obávám se, že by byly velmi prozaické, zároveň však vím, že památky, kterým člověk jednou porozumí, pozná jejich historii a rozšiřuje mimoslovní výpověď, kterou skrývají, mu nebudou už nikdy lhostejné. Není přitom důležité, jaké je profese, vzdělání, věku či temperamentu. Proto kladu památkářům důrazně na srdce: mluvejte, pište, přednášejte, netajte své poznatky a hypotézy, svěťte se s pochybnostmi i dohady. Památky jsou němé, pomozte jim mluvit!

